

Posudek vedoucího DP

Helena Arenbergerová, Tábor Valka u Norimberku (1949-1954). Diplomová práce. UK FF, Ústav hospodářských a sociálních dějin 2006, 145 s.

Kolegyně Arenbergerová si vybrala jako téma své diplomové práce uprchlický tábor Valka nedaleko Norimberku v době, kdy se dostal pod správu bavorské zemské vlády, která jeho provoz s pomocí vydatné dotace německé spolkové vlády též financovala. V letech 1949- 1954 se stal útočištěm politických uprchlíků z Československa, jichž zde bylo nejvíce, tj. cca 5 000, v únoru r. 1951 (s. 30). Jako zdroj svých informací si zvolila jednak archivní prameny, z nichž největší výpovědní hodnotu mají materiály městského a státního archivu v Norimberku, a potom se opřela o výpovědi 12 narátorů, kteří pobyt v tomto táboře osobně prožili. Z hlediska pramenného tedy kombinuje přístup na bázi tzv. „objektivních“ archivních pramenů s metodami oral history.

V této souvislosti mohu konstatovat, že úroveň diplomantčiny práce s historickými prameny je nadprůměrná. Navíc je třeba ocenit, že otázky, jež si při svém výzkumu kladla, jí umožnily napsat poměrně kompaktní text, jenž je rozdělen vyjma obligátního úvodu do třech výkladových celků: Uprchlická otázka (s. 14-24), Historie a vývoj tábora Valka (s. 25-36) a Život ve Valce (s. 37-133). Závěr (s. 134-139) diplomové práce navíc shrnuje autorčiny poznatky kultivovaným způsobem, jímž je ostatně zvolené téma pojednáno jako celek. Přitom je třeba vyzvednout zejména skutečnost, že diplomantce se podařilo zasadit uprchlickou problematiku do kontextu studené války, v němž byla pro uprchlíky z Československa vesměs důležitá jejich výchozí antikomunistická orientace spojená zpočátku s přesvědčením, že dojde poměrně rychle k politickému zvratu a oni se budou moci zase poměrně rychle vrátit domů.

Slečna Arenbergerová na řadě míst své DP právem zdůrazňuje, že toto hodnotové východisko se uprchlíkům začalo poměrně brzy problematizovat, a proto se museli více či méně smířit s tím, že se z nich stanou emigranti, pro něž bylo ostatně velmi nesnadné opatřit si všechny potřebné doklady k vycestování z Německa do jiných zemí, z nichž pro ně měly největší přitažlivost USA a Velká Británie, za něž se teprve řadila Kanada, Austrálie, Jižní Amerika a Jihoafrická republika. Z jejího textu m.j. vyplývá, že úspěšnost jejich integrace do západního světa závisela přímo úměrně na mentální záměně dočasné emigrace v emigraci dlouhodobou či trvalou, pokud byla též provázána jak osobními kvalitami uprchlíků, tak vyžitím všech cest, které emigraci usnadňovaly, tj. osobních aktivit, rodinných, příbuzenských či jiných známostí stejně jako sítí různých mezinárodních organizací, jež emigraci napomáhaly.

Nicméně však část svého pobytu v emigraci museli strávit právě v táboře Valka, v němž se utvářely velmi složité mezilidské vztahy, jež autorka oprávněně nazvala

konfliktním společenstvím. Snad přitom mohla sevřeněji zdůraznit, že tato konfliktnost byla dána transitivity tohoto sociálního konglomerátu, v němž jeho členové pobývali z přinucení. Navíc se dělili podle národní a konfesní příslušnosti, stejně jako i velmi rozdílné kulturní úrovně. Zejména větší národní společenství svým zastoupením v táborové samosprávě vytvářela výchozí vlivové sítě nutné k přiměřené adaptaci na nové prostředí, avšak sama o sobě též byla vnitřně velmi konfliktní, jak se diplomantce podařilo spolehlivě prokázat jejími pasážemi o rozdílné politické orientaci uprchlíků z českých zemí a Slovenska, o sklonech některých z nich ke kriminálnímu či nečesnému jednání a to i vůči představitelům „vlastní“ komunity.

Z jejího textu je navíc patrné, že jednotlivé národnosti se i v těchto nenormálních podmínkách nezřídka vůči sobě negativně vyhraňovaly a že snahy o vytvoření pocitu širší sounáležitosti prostřednictvím vzdělávacích, kulturních, církevních a sportovních akcí mohly zaznamenat jen poměrně snadno zvrtné efekty. Multikulturnost a vysoká kriminalita obyvatel tábora Valka tak společně s dalšími kolizními faktory neumožňovaly po celou dobu jeho existence zlepšování i jistou stabilizaci mezilidských vztahů.

Hlavním důvodem tohoto stavu byla po mém soudu okolnost, že Valka představovala nejen konfliktní a multikulturní, nýbrž i velmi transitivity společenství. V této souvislosti je pak možno přivítat autorčin pokus vidět tento sociální a kulturní konglomerát jako průsečík, prolínání a konfrontaci dílčích světů, v nichž jeho jednotliví příslušníci žili (s. 121 ann.). Nicméně se však domnívám, že i v tomto případě šlo o různé typy konstrukce sociální reality „zdola“, jež mají vždy svoji imanentní legitimitu v očích těch, kteří ji vytvářejí a přijímají, v níž se však žádné ze stran, které do tohoto nenormálního světa vstupovaly ať již zevnitř nebo zvenčí, nepodařilo vytvořit společný sociální prostor, jenž by se blížil k vyššímu kulturnímu měřítku vzájemného respektu či úcty více, než tomu bylo právě v tomto případě. Autorka totiž nebere po mém soudu dostatečně v potaz, že právě tato okolnost usnadnila norimberské žurnalistice to, že se jí poměrně „dobře“ dařilo vytvářet z uprchlíků v táboře Valka obraz nepřítele, který jen zneužívá německou pohostinnost (viz. např. s. 115 ann.).

Celkově se domnívám, slečna Helena Arenbergerová napsala kvalitní diplomovou práci, kterou by bylo možno podat po některých úpravách (viz např. větší míra zobecnění v pasážích o mentalitě uprchlíka a táborové psychóze, k tomu srv. též s. 54, 87, 100, 104, 123 a 127)¹ i jako rigorózní. Rád ji proto doporučuji k úspěšné obhajobě.

Praha 10. 1. 2007

Prof. PhDr. Jiří Štaif, CSc.

¹ Příslušné pasáže, jež považuji za vhodné pro konstrukci klíčových prvků uprchlické mentality, jsem na těchto stránkách označil tužkou jako „motto“.